

УДК 37.011.3 – 051:373.3:821

*Роксолана Жаркова,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
(м. Львів, Україна)*

ДОСВІД ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто проблему мистецького впливу художнього слова на процес фахового самоусвідомлення педагога. Простежено важливість пізнання естетики літератури у професійній підготовці вчителя початкової школи. Зосереджено увагу на функціях читання і його естетичній основі, що сприяє культурному обміну досвідами між суб'єктами різних поколінь. Підкреслюється необхідність розвитку вчителем дитячої «культури читання» в час тотальної комп'ютеризації через педагогічну підтримку у школяра «почуття читача». Проаналізовано потребу формування досвіду читання художньої літератури у майбутнього вчителя початкової школи.

Ключові слова: *досвід, художня література, професійна підготовка, вчитель, початкова школа, культура, мистецтво, естетика, читання.*

В статье рассматривается проблема влияние искусства художественного слова на процесс профессионального себяосознания

педагога. Прослеживается важность познания эстетики литературы в профессиональной подготовке учителя начальной школы. Обращено внимание на функции чтения и его эстетическую основу, что способствует культурному обмену опытом между субъектами разных поколений. Подчеркивается необходимость развития учителем детской «культуры чтения» в период тотальной компьютеризации с помощью педагогической поддержки в школьника «чувства читателя». Проанализировано потребность формирования опыта чтения художественной литературы в будущего учителя начальной школы.

Ключевые слова: опыт, художественная литература, профессиональная подготовка, учитель, начальная школа, культура, искусство, эстетика, чтение.

The article addresses the issue of influence of artistic expression on the process of professional self-awareness of a teacher. Teachers-to-be often lack certain basic skills of interpretation of a literary text, they are not ready for a thorough analysis of a work of art, and they cannot determine the boundaries between the works of high art and primitive texts of popular literature. Thus, the article highlights the importance of learning aesthetics of literature in the framework of professional training of elementary school teachers.

For an elementary school teacher, fiction is a source of cultural, ethical and aesthetic guidelines acquired by many generations, a way to accumulate important educational ideas. Therefore, the article focuses on the functions of reading and its aesthetic basis, which promotes cultural exchange of experiences between actors of different generations. The article emphasizes how important it is for a teacher to develop child's «reading culture» in the current era of total computerization by supporting the «sense of the reader» in schoolchildren. Teachers at present-day schools should give the ancient culture of reading back to pupils, as well as the culture of imaginative insight (involvement) in books. Therefore there is a need of forming the experience of reading fiction in the elementary school teachers-to-be. A teacher should be a wise counsellor in choosing the right book for a kid, taking into account the individual peculiarities of each schoolchild in order to create a so-called joint «philologicity» atmosphere in class. Because the literary consciousness of children is formed integrally: from mastering the letters and their combinations to complex reading and interpreting.

While training an elementary school teacher-to-be to teach propaedeutics of literature studies, we should pay attention to argumentativeness of such phenomena as the ability to experience emotional drive in works of various genres, to wake up one's «sense of the reader». In this article we have comprehended the concept of conscious or slow reading (according to V. Marko), which promotes a better understanding of the theme, idea and range of topics of a text. Accordingly, a new type of reader emerges who is able to carry out the reading – communication with the book and, while reading, to learn

cultural experience (R. Nycz) of generations. Fiction should be interpreted as a variation of forms, ideas, plots, motives of experience that can be appropriated, lived once or repeatedly by the reader. Artistic text, through its poetics coded by the author, is able to deepen the experience of artistic self-searches of a future teacher, to reveal his or her creative potential. Thus the text becomes a field for searching and reclaiming new experiences by the reader through aesthetics of its artistic speech.

Key words: *experience, fiction, professional training, teacher, elementary school, culture, art, aesthetics, reading.*

Якісна професійна підготовка вчителя початкової школи – надзавдання, розв’язанням якого нині займається чимало теоретиків і практиків психолого-педагогічної парадигми гуманітарного знання. Велику роль у професійній підготовці педагога відіграє його обізнаність з творами мистецтва, його уміння розуміти і сприймати прекрасне, ділитися думками й переживаннями зі своїми учнями й вихованцями.

Розглядаючи структуру і зміст початкової освіти (Н. Бібік, О. Савченко, Л. Хомич), дослідники підкреслюють важливість становлення творчої особистості вчителя (Н. Кічук, С. Сисоєва) засобами художності – словом, звуком, кольором, естетичним почуттям (І. Зязюн, Л. Масол, О. Отич, Г. Петрова, О. Рудницька, Г. Фешина, Л. Хомич, О. Шевнюк). Наукові праці відомих авторів розкривають фундаментальні засади професійного розвитку майбутнього педагога, його фахового зростання (А. Алексюк, І. Бех, Г. Васянович, П. Воловик, О. Горська, С. Коновець, С. Максименко, В. Моргун, Л. Онищук, В. Панок, В. Рибалка, Б. Теплов). Проблема мистецького впливу художнього слова на процес фахового самоусвідомлення педагога справді актуалізується у сучасному полікультурному просторі професійної освітньої компетентності у системі міждисциплінарних зв’язків.

Однак і досі залишаються малодослідженими можливості застосування творів художньої літератури у професійній педагогічній підготовці, а також використання майбутнім учителем знань із літературознавства, азів літературної теорії, фактологічного матеріалу історії літератури тощо. Здебільшого вивчення художньої літератури на педагогічних факультетах (кафедрах) обмежується такими курсами, як «дитяча література», «дитяча література з методикою навчання» тощо. Тож майбутнім педагогам часто бракує базових навичок інтерпретування (тлумачення) художнього тексту, вони не готові до ґрунтового аналізу художнього твору, не можуть визначити межі між творами високого мистецтва і примітивними текстами масової літератури.

Тому, мета нашої статті – проаналізувати важливість читання художньої літератури у професійній підготовці вчителя початкової школи, оскільки образ учителя у традиційному культурному просторі віками співвідноситься з образом мислячого інтелектуала й натхненного естета.

Зважаючи на недостатній рівень засвоєння студентами, майбутніми вчителями початкових класів, курсу української і зарубіжної літератури середньої школи, маємо на меті розглянути потребу підвищення їхньої професійної підготовки з допомогою упровадження курсів чи додаткових спецкурсів, які допоможуть поглибити і розширити раніше набуті знання з літератури і літературознавства. Позаяк не можна говорити про гармонійність особистості педагога, що хоча й досконало володіє теорією та методикою навчання й виховання, іноземною мовою, але не здатен дібрати для себе чи своїх учнів справді вартісний елітарний художній текст серед сучасної різнорівневої видавничої продукції.

Багатогранна особистість вчителя початкової школи залежить не лише від фундаментальних знань з дидактики, набутих під час спецпідготовки, а й від уміння самостійно мислити, займаючись безперервною самоосвітою, від внутрішньої потреби у мистецькому пізнанні, що може і має видозмінитись у власну культуротворчість вчителя – за С. Сисоевою «педагогічну творчість», – яка надихатиме його вихованців. Відтак, фаховість вчителя початкової школи визначається через художньо-педагогічну підготовку – «важливий механізм культурної спадкоємності, форма збереження і розвитку культурного надбання нації і всього людства, фактор життєздатності молодого покоління, яке завтра визначатиме долю України» [7, с. 76]. Варто підкреслити, що місія вчителя полягає у безпосередньому й опосередкованому (через науково-технічні й мистецькі здобутки) сприянні обміну досвідами між різними поколіннями, які, як зазначає В. Корабльова, «є значущим феноменом культури, генетично пов'язаним зі стрижневими культурними концептами: Часу, Роду, Пам'яті» [6, с. 5].

Художня література для вчителя початкової школи – джерело культурних, набутих багатьма поколіннями, етико-естетичних орієнтирів, шлях збагачення важливими виховними ідеями. Позаяк книга упродовж століть є вірним інструментом реалізації інформаційного «донорства», а художнє слово – сполучником між внутрішнім світом думок особистості і зовнішнім Всесвітом буття цих думок, трансформованих в ідеї, що здатні матеріалізуватися. Однак, вже у початковій школі спостерігаємо зниження читацької активності учнів, послаблення інтересу до читання, навіть кризу дитячого читання у період глобальної комп'ютеризації. Важливо, що регресивність читацької культури у зростаючій прогресивності науково-технічної еволюції позначається передовсім на друкованій книзі, адже, за М. Мак-Люеном, «у двадцятому столітті відбувається зустріч між абетковим і електронним уособленнями культури і друковане слово постає гальмом у пробудженні *Африки всередині нас*» [8, с. 69]. Але це живе друковане слово уперто витісняється електронним «змертвілим», яке часто не може чинити опір внутрішній «африканізації» суб'єктів пізнання, не може належно конкурувати у теперішньому просторі інформаційного тиску прагматики на естетику. Сучасні діти розучилися відчувати у неквапливому читанні естетику паперового носія, натомість холодний екран гаджета

швидко передає структуризовану інформацію. І це загрожує перетворити соціокультурний простір знань і досвідів у порожнечу очікувань, з оцифрованими ідеями й сканованими відчуттями, а саму паперову книжку – на раритет минулих поколінь. І найстрашніше те, що, на думку У. Еко, «завтра книжки можуть цікавити лише жменю неформалів, які ходитимуть задля задоволення власного інтересу в бібліотеки» [4, с. 16].

У сучасній школі вчитель повинен повернути вихованцям прадавню культуру читання, відтак і культуру співпереживання книги, адже «культурна екологія має досить надійну базу, підґрунтям якої є чуттєве сприйняття людини» [8, с. 57]. Тому варто активізувати розвиток літературної компетенції передусім вчителя. Педагог має пам'ятати, що існує «безпосередня залежність якості дитячого читання від підготовки учнів до читацької діяльності, яка забезпечується швидким і точним орієнтуванням у доступному колі читання [...] основним завданням учителя є формування правильної читацької діяльності учнів – наявність звички думати над книжкою в процесі читання, мати читацький кругозір, уміти вибірково читати» [5, с. 62].

Для вчителя важливо самому читати кращі зразки української і світової літератури, уміти добирати для себе відповідну лектуру (розрізняти при цьому поняття елітарної/масової літератури), неупереджено оцінювати якість видання, рівень авторської (чи перекладацької) мовної довершеності, художньо-ілюстративне розмаїття книг. Вчитель повинен бути мудрим порадиником у книжковому виборі для дитини, з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня створювати спільну «атмосферу філологічності» у класі. Любов до художнього слова – це пріоритетна ознака яскравої, емоційно багатой, активної дитини, незалежно від діапазону інших її зацікавлень, природних обдарувань чи талантів. І справді, «хоч у початкових класах література не вивчається як власне предмет [...] не залежно, в якому класі читається художній твір, який він за розміром, залишається в силі положення, згідно з яким література є багатюще джерело пізнання життя і чинником особливого вливу на особистість» [2, с. 8–9].

Вчитель повинен розробити для себе передумови усвідомленого читання, сприймати художнє слово в експресивних домінантах мистецького промовляння, себто читацька свідомість вчителя має акумулювати досвід спілкування з книгою і досвід проживання (обмірковування) тексту як субстанції рацію+емоцію. Важливо розуміти те, що література здатна долати будь-які лінгвальні чи культурні обмеження, соціальну чи суспільну градацію, оскільки її серцевинний естетизм сприяє надвербальному порозумінню. Філософ Т. Адорно у своїй праці «Теорія естетики» вказує на одухотворену природу мистецького твору, його здатність «катарсисувати» чи очищати наше свідоме й підсвідоме від нашарувань обмежень, що діють згубно, оскільки «мета художніх творів – мова, слова якої не вкладаються в спектр і не потрапили в полон якоїсь наперед установленої універсальності» [1, с. 117].

Звичайно, вчитель початкової школи може вважати, що його «філологічна місія» надто мізерна, адже покликана навчити лише мовно-літературних «азів»: навички складового читання, техніки читання, виразності читання тощо, натомість сутність справжньої літератури учням нібито мають показати у старших класах вчителі-філологи. Така позиція є хибною, оскільки літературна свідомість дітей формується цілісно: від оволодіння буквами і їхніми комбінаціями – до комплексного прочитання й інтерпретування прочитаного. Вже у початковій школі учні здобувають елементарні знання про тему й ідею, будову твору (композицію), тому вчитель має бути підготовленим до мисленнєвої операції аналізу художнього твору, що передбачає «членування твору на частини (складники змісту і форми), виокремлення частин, дослідження їх особливостей, визначення їх місця й функціональної ролі в загальній системі твору, встановлення характеру взаємодії з іншими частинами» [9, с. 37].

Саме вчитель має продемонструвати учням усвідомлене читання, естетичне «поглинання» тексту, що стимулює художній смак і художні пріоритети слухачів/читачів. Таке «повільне читання» (термін В. Марко) важливе для аудиторії молодших школярів, оскільки «полягає в докладному мовно-стильовому розгляді подробиць обраного епізоду, що відкриває змістові аспекти художнього тексту» [9, с. 42]. Цього усвідомленого «повільного» читання вочевидь мають навчити майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі, адже у середній школі ще й досі практикують «швидке» читання: якомога більше авторів і якомога більше різножанрових і різностильових творів.

Вчитель початкових класів має зважати на те, що свідомість читання – це механізм одночасно дії уваги, пам'яті й уяви, при цьому їхня співпраця «зумовлена розумінням молодшими школярами змісту тексту, що читається, його ідейного спрямування, образів персонажів і ролі художніх засобів [...] це залежить від наявності у школярів необхідного життєвого досвіду, від розуміння лексичного значення слів, від їх сполучення у структурі речення та від низки методичних умов [...] базується на тому, що школярі в достатній мірі оволоділи технікою читання і сам процес читання не викликає труднощів» [2, с. 42–43].

Усвідомлене й уповільнене читання сприяє становленню особистості юного читача, усвідомленню ним своїх читацьких потреб і пріоритетів, які у подальшому визначають його культурно-мистецьку читацьку роль. Часто і педагоги, і філологи ведуть мову про твори, які стали визначними для культури певного часу, навіть епохи, але чомусь жодним чином не вказують на роль читача і його читацької рецепції у процесі встановлення визначальності того чи іншого твору, його «канонізації» в історії літератури чи у шкільній навчальній програмі, підручнику, хрестоматії тощо. З автором визначних «канонічних» творів поводяться так само: його вписують у канонічний чин, йому відводять місце – нерухому позицію в «іконостасі» (за М. Павлишиним), вчителі у школі – йому поклоняються як божеству,

а найменша зміна його місця у програмі, підручнику, хрестоматії, чи прагнення окремих науковців його деканонізувати чи реканонізувати – оцінюється як напад на національну пам'ять поколінь. А все тому, що наша педагогічно-філологічна спільнота завжди оминала й зараз подекуди продовжує ігнорувати думку читача, зокрема й дитини-читача.

В минулому вчителів мало хвилювала індивідуальна думка читача про твір, усіх учнів схилили до колективізму сприйняття, єдино правильної інтерпретації, спільно визначеної теми, ідеї, проблеми твору, чітко зафіксованих у підручниках й методичках. Такий підхід викликає нехіль до читання як у дитини, так і в дорослого. Погоджуємося з думкою Л. Ушкалова, що «літератури без читача не існує. Я би навіть сказав, що історія літератури – це історія її читача [...] якби ми знали історію нашої літератури як історію її читача, ми би куди краще розуміли морфологію своєї колишньої пам'яті, а ще – залежність нашої системи координат від сили-силенної всіляких обставин» [12, с. 22–24].

Готуючи майбутнього вчителя початкових класів до викладання літературознавчої пропедевтики, слід звернути увагу на аргументованість такого явища, як уміння переживати емоційні установки творів різних жанрів, будити у собі «почуття читача». Як стверджує авторка підручників з літературного читання для початкової школи В. Науменко, і педагог, і школяр мають оволодіти вищим рівнем пізнання літературного твору, що отримав назву «читання-спілкування»: «Під час організації роботи з художнім твором варто навчати учнів вести діалог з автором твору (спілкуватися з ним) на основі змісту тексту, формувати вміння самостійно крок за кроком відкривати і засвоювати цінності твору» [10, с. 8]. Звичайно, тільки той вчитель зможе належним чином підготувати учня до такого читання-спілкування з твором, який і сам навчився будувати діалог з твором у відповідності до спільних аксіологічних позицій, ментальних структур, стратегій мислення і поведінки.

Читання має на меті творити діалог, з можливістю переходу його у полілог – активний, живий обмін думками, гіпотезами, питаннями і відповідями, почуттями й емоціями. Оскільки пізнання художнього твору – це «ієрархічна система, де в тісному взаємозв'язку виступають нижчий, сенсорний і вищий, смисловий рівні... [що] проявляється в поступовому переході від інтерпретації окремих слів до розуміння суті (смыслу) висловлювань у цілому, а потім до осмислення загальної ідеї тексту» [3, с. 134], то вчитель початкової школи має зрозуміти роль одиничного слова у мистецькій цілісності тексту. Вагомість одиничного слова у системі художнього твору можна збагнути лише під час читання художньої літератури: якщо місією вчителя молодших класів є навчити школяра читати технічно, то місією викладача має бути навчити студентів-майбутніх вчителів читати логічно й емоційно, сформувати у них досвід читання. Саме досвід є визначальним компонентом літературної антропології, бо ж, як стверджує Р. Нич, останні кілька років «ми є свідками переможного повернення

категорії досвіду як суттєвої [...] трансдисциплінарної – проблематики всіх гуманітарних та суспільних наук» [11, с. 25]. Досвід читання сприймається як присвоєння досвіду автора у вимірі усіх міжкультурних досвідів, тобто сприймач (реципієнт, читач) може бути освіченим і досвідченим цілісно лише за умови прийняття чужих альтернативних досвідів як своїх власних. Це відбувається «щойно особа «тісно стикається» з тим, що досвідчує, вона не в змозі залишатися зовнішнім, відстороненим спостерігачем, а отже, досвідчивши, стає радше особним та унікальним носієм того, що проникло в неї з окола, ніж нейтральним виразником того, що було до неї і незалежне від неї» [11, с. 31].

Художню літературу варто трактувати як варіативність форм, ідей, сюжетів, мотивів досвіду, що може бути привласнений, прожитий раз чи багаторазово читачем. Виховний потенціал впливу такого досвіду позначається на думках, мотиваціях, діях тих, які скористалися цим досвідом, стали його носіями, адже «досвід, ословлюваний в літературі і потому сподійований у читанні, має саме такий характер: «цілопсихотілесний», чи гібридний (воднораз тілесно-чуттєвий, суспільно-культурний, понятійно-мовний)» [11, с. 29]. Саме тому такий досвід потрібний педагогові і сприятиме його порозумінню з іншими, його ототожненню з іншими-не такими, чи з іншими-такими – представниками його ж спільноти. Досвід художнього слова може присвоюватися у різноманітних формах активності: читання й обговорення сюжетної основи чи самостійна реалізація ідейних стратегій твору (декламування, інсценування тощо). Відтак текст стає полем пошуків й освоєння нових досвідів читачем через естетику слова.

Отже, художнє слово у професійній підготовці вчителя багатофункціональне: воно здатне спонукати педагога шукати кодоване повідомлення автора твору, виховати в нього і в його учнів етичні регулятори й естетичні принципи, спонукати до самоосвіти і творення кола особистісного читання тощо. Пізнання художнього слова активізує уміння співпереживати, будить «почуття читача» у дії читання-спілкування з книгою. Тому літературні спецкурси на педагогічних факультетах і залучення студентів педагогічних спеціальностей до літературних імпрез (літературників, поетичних читань, літературних обговорень та дискусій) мають позитивно впливати як на рівень їхньої професійної підготовки, так і на якість їх комунікативних й інтерпретаційних вмій, а також на культуру особистості педагога в цілому. Художня література через кодовану в ній автором поезику досвіду здатна поглибити мистецькі себе-пошуки майбутнього педагога, розкрити його креативний потенціал.

Перспективи наших подальших розвідок вбачаємо у поглибленні аналізу проблематики впливу художнього слова на становлення особистості майбутнього педагога, а також у визначенні аспектів практичної реалізації досвіду художньої літератури у професійній підготовці вчителя початкових класів.

Література

1. Адорно Т. Теорія естетики / Теодор Адорно ; [пер. з нім. П. Тарашук]. – К. : «Основи», 2002. – 518 с.
2. Волошина Г. Особливості уроків читання та літературознавча пропедевтика у початковій школі : посібник [для студентів та учителів початкових класів] / Волошина Г. – Умань, 2011. – 126 с.
3. Глоба Л. Психолінгвістичні аспекти сприйняття і розуміння художнього тексту / Лідія Глоба // Психологія особистості : Некласичні персонологічні студії в розбудові гуманітарної парадигми. – 2011. – № 1 (2). – С. 132–137.
4. Еко У. Не сподівайтесь позбутися книжок / Умберто Еко, Жан-Клод Кар'єр ; [пер. з франц. І. Славінської]. – Л. : Видавництво Старого Лева, 2015. – 256 с.
5. Заліток Л. Робота з книжкою в сучасній початковій школі крізь призму творчого розвитку ідей В. Сухомлинського / Л. Заліток // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 1 (46). – С. 61–68.
6. Корабльова В. Покоління в полі культури : множинність репрезентацій : [монографія] / Корабльова В. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – 180 с.
7. Красовська О. Професійна підготовка вчителя початкової школи у галузі мистецької освіти / О. Красовська, Н. Міськова // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 2. – С. 74–81.
8. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга : Становлення людини друкованої книги / Маршалл Мак-Люен ; [пер. з англ. А. Галушки, В. Постнікова]. – К. : Ніка-Центр, 2015. – 388 с.
9. Марко В. Аналіз художнього твору : [навчальний посібник] / Василь Марко. – К. : Академвидав, 2015. – 256 с.
10. Науменко В. Художній твір як мистецтво слова. Робота над текстом у 3-му класі / Віра Науменко // Учитель початкової школи. – 2014. – № 4. – С. 8–12.
11. Нич Р. Антропологія літератури. Культурна теорія літератури. Поетика досвіду / Ришард Нич ; [пер. з пол. О. Галета]. – Л. : Центр гуманітарних досліджень ; К. : Смолоскип, 2007. – 64 с.
12. Ушкалов Л. Що таке українська література : есеї / Леонід Ушкалов. – Л. : Видавництво Старого Лева, 2015. – 352 с.

References

1. Adorno T. Teoriia estetyky / Teodor Adorno ; [per. z nim. P. Tarashchuk]. – K. : «Osnovy», 2002. – 518 s.
2. Voloshyna H. Osoblyvosti urokiv chytannia ta literaturoznavcha propedevtyka u pochatkovii shkoli : posibnyk [dlia studentiv ta uchyteliv pochatkovykh klasiv] / Voloshyna H. – Uman, 2011. – 126 s.
3. Hloba L. Psykholinhvistychni aspekty spryiniattia i rozuminnia khudozhnoho tekstu / Lidiia Hloba // Psykholohiia osobystosti : Neklasychni

personolohichni studii v rozbudovi humanitarnoi paradyhmy. – 2011. – № 1 (2). – S. 132–137.

4. Eko U. Ne spodivaitesia pozbutysia knyzhok / Umberto Eko, Zhan-Klod Kar'ier ; [per. z frants. I. Slavinskoi]. – L. : Vydavnytstvo Staroho Leva, 2015. – 256 s.

5. Zalitok L. Robota z knyzhkoiu v suchasni pochatkovii shkoli kriz pryзму tvorchoho rozvytku idei V. Sukhomlynskoho / L. Zalitok // Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnogo universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Serii : Pedagogichni nauky. – 2014. – Vyp. 1 (46). – S. 61–68.

6. Korablova V. Pokolinnia v poli kultury : mnozhynnist reprezentatsii : [monohrafiia] / Korablova V. – Kh. : KhNU im. V. Karazina, 2009. – 180 s.

7. Krasovska O. Profesiina pidhotovka vchytelia pochatkovoii shkoly u haluzi mystetskoii osvity / O. Krasovska, N. Miskova // Pedagogika i psykholohiia profesiinoii osvity. – 2013. – № 2. – S. 74–81.

8. Mak-Liuen M. Halaktyka Hutenerba : Stanovlennia liudyny drukovanoi knyhy / Marshall Mak-Liuen ; [per. z anhl. A. Halushky, V. Postnikova]. – K. : Nika-Tsentr, 2015. – 388 s.

9. Marko V. Analiz khudozhnogo tvorcu : [navchalnyi posibryk] / Vasyl Marko. – K. : Akademydav, 2015. – 256 s.

10. Naumenko V. Khudozhnii tvir yak mystetstvo slova. Robota nad tekstom u 3-mu klasi / Vira Naumenko // Uchytel pochatkovoii shkoly. – 2014. – № 4. – S. 8–12.

11. Nych R. Antropolohiia literatury. Kulturna teoriia literatury. Poetyka dosvidu / Ryshard Nych ; [per. z pol. O. Haleta]. – L. : Tsentr humanitarnykh doslidzhen ; K. : Smoloskyp, 2007. – 64 s.

12. Ushkalov L. Shcho take ukrainska literatura : eseii / Leonid Ushkalov. – L. : Vydavnytstvo Staroho Leva, 2015. – 352 s.

*Статтю рекомендовано до друку
доктором педагогічних наук, доцентом,
завідувачем кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
Мачинською Наталією Ігорівною*

Стаття надійшла до редакції 15 серпня 2016 року